

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 46 Volume: 9 Issue: 46

Ekim 2016 October 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GÖÇMENLERİN NEFRET SUÇU DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ INVESTIGATING THE IMMIGRANTS' HATE CRIME EXPERIENCES

Aslı YAYAK*
İbrahim BALCIOĞLU **

Öz

Bu çalışmanın amacı, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin nefret suçu algılarını sosyal kimlik teorisi kapsamında incelemektir. Bu kapsamda, 12 ay süresince; Almanya'nın farklı şehirlerinde, 20-50 yaşarası, kadın/erkek Türkiye kökenli 101 gönüllü katılımcıyla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada, katılımcıların nefret suçu deneyimlerini öğrenmek için AB Azınlıklar ve Ayrımcılık Anketi kullanılmış olup niceliksel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Katılımcılara son 5 yıl içinde belirli alanlarda suç mağduru olup olmadıkları sorulmuştur. 29 kişi bir ulaşım aracının hırsızlık mağduru olduğunu; 9 kişi ev hırsızlığı mağduru olduğunu; 12 kişi bir yankesicilik olayının mağduru olduğunu; 9 kişi kişisel bir saldırıya uğradığını; 5 kişi bir kişi/grup tarafından rencide edici bir tartaklanma yaşadığını bildirmiştir. 64 olayın 40'ı son 12 ayda gerçekleşmiştir. 12 kişi olayları tamamen göçmen kimliğine, 7 kişi ise kısmi olarak göçmen kimliğine atfetmiştir. Erkekler kadınlardan daha fazla suç mağduru olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Nefret Suçu, Sosyal Kimlik Teorisi, Göçmen, Almanya.

Abstract

The purpose of this study is to investigate hate crime perceptions of Turkey origin immigrants living in Germany within the scope of social identity theory. In this context, it was conducted as face-to-face with 101 male/female volunteer participants ranging in age from 20 to 50, living in the four different cities of Germany within a period of 12 months. In this study, European Union Minorities and Discrimination Survey was used to determine hate crime experiences with using quantitative methods. Participants were asked whether they were victims of crime in specific areas in the last 5 years. 29 people reported that they were victims of vehicle theft; 9 people were victims of housebreaking; 12 of them were victims of pickpocketing; 9 people were being attacked personally and 5 people experienced offensive manhandling by a person/group. Only 40 of the 64 events took place in the last 12 months. 12 people completely and 7 people partly attributed events to the immigrant identity.

Keywords: Hate Crime, Social Identity Theory, Immigrant, Germany.

Giriş

Ülkeler arası sınırların daha geçirgen hale gelmesiyle birlikte, her yıl değişik köken ve yerlerden gelen yüz binlerce insanın farklı nedenlerle çeşitli ülkelere göç ettiği bilinen bir gerçektir. Buna paralel olarak ortaya çıkan çok uluslu yeni oluşumlar, gruplar arası ilişkileri düzenlemekte ve yönlendirmektedirler. Ekonomik, siyasi ve sosyal birtakım nedenlerle bir araya gelen Avrupa ülkelerinin oluşturduğu Avrupa Birliği (AB), "öteki"ne yönelik önyargıların artmasıyla, yabancı düşmanlığı ve nefret suçu olgularına zemin hazırlamaktadır. Birbirinden uzak toplumsal grupların birlikte yaşadığı günümüzde, gruplar arası ilişkiler giderek karmaşık bir hal almakta ve birtakım çatışmalara neden olmaktadır. Çok kültürlü toplumlarda "öteki"ne karşı duyulan şüphe, yerini zamanla nefret suçu ve nefret söylemine bırakarak, gruplar arası ilişkilerde yeni açılımları beraberinde getirmektedir.

Çalışmanın teorik zeminini oluşturan Sosyal Kimlik Teorisi (SKT), gruplar arası ilişkilere/çatışmalara odaklanmış bir teoridir (Hortacısu, 2007). Gruplar arası çatışmaları ortaya çıkaran ve devam ettiren süreçlerin neler olduğu, bireylerin hangi süreçler dahilinde kendini bir grubun üyesi olarak gördüğü, gruplar arası farklılıkların nasıl algılandığı ve davranışlara nasıl yansıtıldığı gibi temel sorulara cevap arayan bir teoridir (Turner, 1975). Bu çalışmanın da amacı, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin nefret suçu algılarını SKT kapsamında incelemektir.

1. Kavramsal Çerçeve

Bünyesinde iki temel unsur olan ayrımcılık ve önyargıyı barındıran "nefret suçları" nı henüz uluslararası düzeyde tanımlayan ve yasaklayan bir sözleşme veya düzenleme bulunmamakla birlikte, bu suç tipine yönelik en kapsamlı tanım, bölgesel bir hükümetler arası organizasyon olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) tarafından geliştirilmiştir. OSCE'nin tanımına göre; "Bir şahsa veya mülküne karşı işlenen herhangi bir suçun kaynağı, o kimsenin ırkı, rengi, etnik kökeni ya da uyuşuğu, dini, cinsiyeti veya cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği, yaşı, fiziksel veya zihinsel engelleri yahut buna benzer bir durum ile ilgili ise, bu suç nefret suçudur" denilmektedir. Yani, bir kişi ya da gruba karşı beslenen önyargı nedeniyle, tanıtımda belirtilen özellikler sebep gösterilerek kişilere ve/veya mülklerine karşı işlenen suç türüdür. OSCE

*Dr. Psk., Edirne Halk Sağlığı Müdürlüğü, yayakasli@yahoo.com

**Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, ibrahim.balcioglu@istanbul.edu.tr

tarafından önyargı suçları olarak da kabul edilen nefret suçları, iki noktadan referans alır. Bunlardan ilki, ceza kanunu dahilinde bir eylemin suç teşkil etmesi, diğeri bunun bir önyargı motivasyonu ile oluşmasıdır. Kanunlar ülkelere göre değişiklik gösterse de, söz konusu cezai eylemlerin ortak noktası, çoğu zaman bu eylemlerin şiddet içeren eylemler olmalarıdır. Nefret suçlarını öteki suçlardan ayıran diğeri bir bileşen ise önyargıdır. Bu suç türünde hedef bir kişi ya da toplumsal bir grup olabileceği gibi, onlara ait olan bir mülkiyet de olabilmektedir (OSCE-ODIHR, 2009).

Genelde sosyal bilimler, özelde ise sosyal psikoloji alanında “kimlik” üzerine geçmişte çok çeşitli araştırmalar yürütülmüş ve günümüzde de halen yürütülmeye devam etmektedir. Her bireyin bir kimlik sahibi olduğu göz önüne alındığında, insanoğlunun ilk ortaya çıktığı zamanlardan itibaren kimlik olgusunun var olduğu kabul edilirse, kavramın yeni olmadığı, ancak, modern toplumlarda daha çok ön plana çıkan/çıkartılan bir kavram olduğu kabul edilebilir. Kişinin hem kendisini hem de toplumdaki diğeri bireyleri tanıma ve tanımlama aracı olan kimlik, bir algılama ve inşa sürecini kapsar. Kimlik kavramı, kişiyi toplum içinde belli konumlara yerleştirmeye yardımcı olur. Zamansal-mekansal farklılıklara ve ‘öteki’ ne bağlı olarak değişen kimlik algısı, bireyin hem kendisinin kim, ne, nerede olduğunu anlamasına, hem de diğeriğini tanımasına ve aradaki mesafeyi tahmin etmesinde yarar sağlar. Benlik ise, kişiyi diğerilerinden ayırt eden ve kişiler arası farklılıkları vurgulayan bir kavram olarak kişiyi özelliklerine göre tanımlar. Hem benlik hem de kimlik kavramları dinamik kavramlar olup, benlikte kişinin dış görünüşü ve davranışlarından çıkarsanan kişilik özellikleri ortaya konulurken, kimlikte ‘ben kimim’ sorusuna, kişinin bireysel özellikleri arka plana itilerek belli bir rol veya grubun özellikleri üzerinden yanıt verilir (Hortaçsu, 2007).

OSCE tarafından yapılan tanımlamada ve ardından sunulan açıklamalarda da görüldüğü gibi, nefret suçları bireylerin kendilerini ve başkalarını tanımlama biçimlerine dayalı olarak işlenmektedir. Yine bu tanıma göre, grup üyelikleri ile ilgili “gerçek ya da varsayılan” bağlar, bireylerin bu tür suçların mağduru olmalarının temel nedenidir. Nefret suçlarının “gerçek” grup üyelikleri unsurundan ayrı tutulamayacak bir yapı sergilemesi, konunun sosyolojik bir analizle ele alınmasını gerektirmektedir. Buna ek olarak, konunun “varsayılan bağlar” ifadesiyle vurgulanmaya çalışılan bir öznel yanı da bulunmaktadır. Dolayısıyla, nefret suçları olgusu, hem toplumsal yapı faktörlerinin hem de bireysel algılarda belirgin özelliğinin aynı anda inceleneceği bir analiz biçimini zorunlu kılmaktadır.

Bireylerin grup üyeliklerinin hangi süreçlere bağlı olarak toplumsal ve psikolojik sonuçlar ürettiği konusunda birçok bulgu üretmiş olan sosyal psikoloji disiplini, özellikle bazı kuramsal yaklaşımlar sayesinde nefret suçları gibi karmaşık bir olguyu çözümlemede de yarar sağlayabilir. Sosyal psikoloji teorileri arasında bu açıdan öne çıkan teori ise, Tajfel ve Turner’in Sosyal Kimlik Teorisi (SKT)’dir. Bu teoriye göre, insan, hem bir grubun içinde yer alarak diğeriğine benzeme, hem de aynı zamanda biricikliğini açığa çıkarma ihtiyacındadır. Bu açıdan kimlik kavramı, benzerlik ve farklılık ikiliğini içinde barındıran bir kavram konumundadır. Birey, çevreden kendisine doğru gelen uyaranları bilişsel süreçler aracılığıyla düzenleyerek anlamlı hale getirmeye çalışırken, hem kendi kimliğini hem de çevresindekileri tanımlar. Diğeri bir deyişle, birey, bu süreç içinde kendi sosyal kimliğini tarif eder. Bu kimlik inşası, bireyin dünyaya gelmesiyle başlayan ve hayatı boyunca devam eden bir süreçtir (Bilgin, 2001).

2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin nefret suçu algısı ve deneyimleri incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, söz konusu algıların sosyal psikolojik bir perspektiften hareketle saptanması hedeflenmiştir. Gruptaki göçmenlerin nefret suçu deneyimlerinin SKT kapsamındaki değişkenlerle ve bazı sosyo-demografik özelliklerle ilişkisinin incelenmesi ana hedeflerin başında gelmektedir. Bu doğrultuda çalışmada; yaş, cinsiyet, doğum yeri, kalış süresi, vatandaşlık gibi demografik değişkenler kontrol edildikten sonra, algılanan ve deneyimlenen nefret suçları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Almanya’nın dört farklı şehrinde -Berlin, Hamburg, Bremen, Braunschweig- yaşayan, 20-50 yaş arası, kadın/erkek Türkiye kökenli 101 gönüllü katılımcı ile görüşülmüştür. Almanya’daki en büyük etnik grup olan Türkiye kökenli göçmenlere, orada aktif olarak faaliyet gösteren dernekler ve kişisel bağlantılar yoluyla ulaşılmıştır.

Göçmenlerin nefret suçu algısı ve deneyimlerini belirleyebilmek için, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı tarafından hazırlanmış olan “AB Azınlıklar ve Ayrımcılık Anketi” kullanılmış olup nicel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

3. Araştırmanın Bulguları

On iki aylık sürede^{***}, toplam 101 gönüllü katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Bu kişilerin 58’i kadın, 43’ü ise erkektir. Örneklemin yaş aralığı 21 ila 50 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 39’dur. Katılımcılar içinde; Alevi, Zaza, Kürt, Azeri, Sünni gibi farklı etnik/dini gruplara mensup kişiler

^{***} Bu çalışma kapsamında, Tübitak 2214-A Bursu ile 12 ay Almanya’da kalınmıştır.

bulunmaktadır. 74 kişi Türkiye doğumlu olup 27 kişi Almanya doğumludur. 101 kişiden 35'i Alman vatandaşı, 51'i Türk vatandaşı, 15'i ise çifte vatandaştır. Almanya'da kalış süresi ortalama yaklaşık 26 yıldır.

Katılımcılara; son 5 yıl içinde belirli alanlarda suç mağduru olup olmadıkları sorulmuştur. 5 farklı suç tipini kapsayan sorularda: a) kişilerin kendisine ya da ev halkından birine ait herhangi bir ulaşım aracının çalınıp çalınmadığı veya bunlardan herhangi bir şey çalınıp çalınmadığı, b) evlerine birinin/birilerinin izinsiz girip girmediği ve bir şey çalıp çalınmadığı, c) şiddet veya tehdidi kapsayan hırsızlıktan farklı olarak yankesicilik gibi kişisel mülkiyet hırsızlığının mağduru olup olmadıkları, d) kişileri gerçekten korkutacak bir şekilde birisi tarafından vurma, itme veya tehdit gibi kişisel bir saldırıya uğrayıp uğramadıkları, e) kişisel olarak bir grup ya da bir kişi tarafından ciddi anlamda üzen, rencide eden veya öfkeliendiren bir tartaklanma yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Tartaklanmadan kast edilen; fiili şiddet veya şiddet tehdidi içermeyen, kişiye yönelik yapılan istenmeyen ve rahatsız edici davranışlardır.

Yapılan görüşmelerde; 29 kişi kendisine/ev halkından birine ait bir ulaşım aracının çalındığını; 9 kişi evlerine hırsızlık amacıyla girildiğini; 12 kişi bir yankesicilik olayının mağduru olduğunu; 9 kişi kişisel bir saldırıya uğradığını; 5 kişi ise bir kişi/grup tarafından rencide edici bir tartaklanma yaşadığını bildirmiştir. Suç türleri arasında en büyük oran hırsızlık suçuna ait olup özellikle araç hırsızlığı kapsamında değerlendirilen bisiklet hırsızlığı ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra özellikle toplu taşıma araçlarında yaşanan cüzdan ve telefon hırsızlıklarının dahil olduğu yankesicilik mağduriyeti ise araç hırsızlığından sonra 2. sırada yer almaktadır. Hırsızlık türleri arasında en az yaşanan ise eve girilerek hırsızlık mağduru olma olup bunu kişisel saldırı mağduru olma ve tartaklanma mağduru olma izlemektedir.

Araç hırsızlığı, eve yönelik hırsızlık ve yankesicilik olayları dışında yaşanan kişisel saldırı ve tartaklanma olaylarında, katılımcılar her hangi bir gasp olayının yaşanmadığını beyan etmişlerdir. Bu da, yaşanan saldırı olaylarının direkt kişilere yönelik olduğunu ve mala yönelik yapılmadığını göstermektedir.

Yaşanan 64 olayın 40'ı son 12 ay içinde gerçekleşmiştir. 12 kişi yaşadıkları olayları tamamiyle göçmen kimliğine, 7 kişi ise kısmi olarak göçmen kimliğine atfetmiştir. Kişisel saldırı ve tartaklanma olaylarının (totalde 14 olay) yarısı (7) tek failli, diğer yarısı (7) çok faillidir. Faillerin 12'sinin Alman kökenli, 1'inin farklı azınlık grubu üyesi, 1'inin ise mağdurla aynı etnik gruptan olduğu öğrenilmiştir. Kişisel saldırı ve tartaklanma olaylarında; 6 kişi ırkçı söylemle, 4 kişi küfürlü söylemle, 1 kişi dinine yönelik hakaretle karşılaşmıştır. Olayların 3'ü bildirilmiş, 11 olay bildirilmemiştir. Mağdurlar, yaşadıkları olayları birtakım gerekçelerle polise bildirmemişlerdir; olayları kayda değer bulmama, yaşadıkları sorunlarla kendi kendilerine baş etme düşüncesi, polis olaya yaklaşımından duyulan güvensizlik gibi gerekçelerle kişiler olayları bildirmekten kaçındıklarını beyan etmişlerdir.

Cinsiyet olarak bakıldığında ise; kadın ve erkek katılımcıların suç mağduru olma sıklıklarının ortalama ve standart sapma değerlerini belirlemek için ANOVA analizi gerçekleştirilmiştir. Erkeklerin suç mağduru olma sıklıklarının kadınlarınkinden yüksek olmasına karşın, analiz sonucu, bu farkın anlamlılık düzeyine erişmediğini göstermektedir ($F(1,96) = .269; p > .05$).

Tablo 1: Kadın ve erkek katılımcıların suç mağduru olma sıklıklarının ortalama ve standart sapma değerleri.

	N	Ort.	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
Kadın	57	.61	.92	0	4
Erkek	41	.71	.81	0	3
Toplam	98	.65	.87	0	4

4. Sonuç

Yukarıdaki tabloyu daha iyi kavrayabilmek adına, altında yatan tarihsel süreçleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Hiçbir ön hazırlık ve sosyal altyapı çalışması yapılmadan, kendilerine her anlamda yabancı bir topluma getirilen yüz binler hatta milyonlarca insanın geleceği, sosyal, kültürel ve dini hayatı göz ardı edilerek bundan tam yarım asır önce Almanya'ya Türk iş göçü başlatılmıştır. İlk gelen kuşağa sadece iş gücü olarak bakılmış ve bir gün kendi ülkelerine dönecekleri düşünülerek hiçbir göçmen politikası oluşturulmamıştır. Ancak, uzun bir zaman geçtikten sonra gelenlerin geri dönmeyecekleri anlaşıldıktan sonra oluşturulan politikalar, kemikleşmiş problemleri çözmeye yetmemiştir. Bu kapsamda, Almanya'nın yetersiz göç ve entegrasyon politikaları, Türkiye'den gelen göçmenlerin gettolaşma durumu, yaşadıkları sosyal-kültürel-dini problemler, hem Almanca hem Türkçe dillerinde görülen yetersizlik, eğitim ve buna bağlı olarak istihdam problemleri, bunların sonucunda yaşanan dışlanma, ötekileştirilme ve ayrımcılık gibi birçok sorunun devam etmesine yol açmaktadır. Bunun yanında, gerekli politikaların zamanında oluşturulmamış olması, tarihsel süreçte Türklere yönelik geliştirilen önyargılar, zaman zaman ırkçılığın tırmanarak nefret suçlarına yol açması, siyasette yabancıların arka planda bekletilen potansiyel bir problem olmasına neden olmaktadır. Almanya gibi çok kültürlü toplumların geleceğinin, içinde yaşayan sosyal gruplara bağlı olmasından dolayı, kimlik ve uyum konularında yaşanan sorunlarda Alman ve Türk toplumlarının ortak sorumlulukları vardır.

Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin Almanya'daki toplumsal yaşamda tam anlamıyla temsil edilmediği açıkça görülebilir. Göçmenler, nüfuslarıyla orantısız olarak çok az bir şekilde parlamentoda temsil edilmektedirler. 2. hatta 3. nesil gençler ciddi bir işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal yardımlara bağlı olarak yaşayan bu kişiler, eğitim alanındaki başarısızlık sarmalı içinde fırsatlara eşit şekilde ulaşamamaktadır. Özellikle Türkiye kökenlilere yönelik çifte vatandaşlık uygulamasının kabul edilmemesi ve vatandaşlığa geçişin ağır şartlara bağlanması, vicdan testi gibi aşağılayıcı uygulamalar, temel yurttaşlık ve insan hakları konusunda da problemler yaşanmasına yol açmaktadır.

Genelde Avrupa özelde ise Almanya'da göç politikaları kapsamında göçmenlere yönelik olan haklar eşitsiz ve birbirinden oldukça farklıdır. Almanya genelinde toplumsal hiyerarşi şu şekilde sıralanabilir: 1- Alman 2- Etnik Alman (kan bağı ile Alman olup zamanında Almanya'dan göç etmiş ve geri dönen kişiler) 3- AB vatandaşları 4- AB vatandaşı olmayanlar. Bu sistemde, oturma izninden hakların uygulanmasına kadar olan geniş yelpazede sahip olunan etnik köken bariyer olma özelliğini korumaktadır. Sonuç itibarıyla, bazı belirli grupları kamusal alanlardan ve siyasal süreçlerden dışlama olarak karşımıza çıkan göçmen politikaları, yabancı düşmanlığını körüklemekte ve göçmenleri ötekileştirmektedir (Whitaker, 2005).

KAYNAKÇA

HORTAÇSU, Nuran (2007). *Ben, siz, biz, hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler*, Ankara: İmge Kitabevi.

BİLGİN, Nuri (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

OFFICE FOR DEMOCRATIC INSTITUTIONS AND HUMAN RIGHTS (2009). *ODIHR-Hate Crime Laws: A Practical Guide*, Warsaw: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.

WHITAKER, B. Elise (2005). "Citizens and Foreigners: Democratization and the Politics of Exclusion in Africa", *African Studies Review*, S. 48 (1), ss. 109-126.

TURNER, C. John (1975). "Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour", *European Journal of Social Psychology*, S. 5, ss. 5-34.